

Глава 73 ФАКТОРИНГ

Стаття 1077. Поняття договору факторингу

1. За договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).

Клієнт може відступити факторові свою грошову вимогу до боржника з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором.

2. Зобов'язання фактора за договором факторингу може передбачати надання клієнтові послуг, пов'язаних із грошовою вимогою, право якої він відступає.

Окремі факторингові операції свого часу в порядку експерименту здійснювались ще в Радянському Союзі. Ці операції регулювались листом Державного банку СРСР від 12 грудня 1989 року «Про порядок здійснення операцій по уступці постачальниками банкові права отримання платежу по платіжних вимогах за поставлені товари, виконані роботи та надані послуги».

За договором факторингу одна сторона (фактор) передає або бере на себе зобов'язання передати кошти в розпорядження іншої сторони (клієнта), а клієнт відступає або бере на себе зобов'язання відступити факторові ту свою грошову вимогу до третьої особи, яка випливає з відносин клієнта (кредитора) з цією третьою особою (боржником).

Особливий підхід до визначення договору факторингу закріплений в Конвенції УНІДРУА по міжнародних факторних операціях, яка була підписана в Оттаві в 1988 році, але так і не набрала чинності. У ст. 1 Конвенції зазначено, що фактор (в тексті Конвенції — цесіонарій) повинен взяти на себе не менше, ніж два з наступних обов'язків: фінансування постачальника, зокрема, позика про достроковий платіж; ведення рахунків по зобов'язальних вимогах; пред'явлення до оплати дебіторських заборгованостей; захист від неплатоспроможності дебіторів. Отже, аналіз положень

Конвенції дає підстави для висновку про те, що була здійснена спроба не тільки уніфікувати чинне законодавство, але й розширити перелік додаткових послуг, надання яких входило б в обов'язки фактора як однієї із сторін договору факторингу.

За своєю юридичною природою договір факторингу є різновид відступки вимоги з особливим суб'єктним складом. Крім того, враховуючи, що сферою застосування факторингу є, як правило, коло підприємницьких відносин, а також спрямованість договору факторингу на усунення недостатності оборотних коштів, можна дійти висновку про те, що договір факторингу також має і окремі риси кредитного договору.

Кредит, наданий під відступку вимоги, є одним з найдешевших видів кредитування. Пояснюється це зручністю використання такого виду забезпечення для обох сторін в порівнянні з рештою передбачених законодавством способів забезпечення виконання зобов'язань. Так, для використання застави в якості способу забезпечення необхідними умовами є наявність додаткового майна боржника, а також вагомі затрати по оцінці предмета застави, його страхуванню та збереженню тощо. Якщо використовувати для забезпечення кредитного зобов'язання банківську гарантію, необхідно враховувати, що проценти, які, як правило, вимагає гарант, переважно досить високі. Доцільно також підкреслити, що звичайні засоби забезпечення виконання зобов'язань для кредитних відносин є малоефективними та ризикованими, наслідком чого, як свідчить практика, є підвищення банківських відсотків за користування наданими кредитними коштами.

Стаття 1078. Предмет договору факторингу

1. Предметом договору факторингу може бути право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога).

2. Майбутня вимога вважається переданою фактору з дня виникнення права вимоги до боржника. Якщо передання права грошової вимоги обумовлене певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події.

У цих випадках додаткове оформлення відступлення права грошової вимоги не вимагається.

Статтею, що коментується, передбачається, що предметом договору факторингу може бути як наявна грошова вимога, так і право на одержання коштів, яке виникне в майбутньому. У першому випадку важливо, щоб термін виконання не сплив.

На відміну від договору цесії предметом договору факторингу можуть бути тільки грошові вимоги, тобто вимоги про передачу коштів в оплату за поставку товарів, виконання робіт або надання послуг. Тобто, наприклад, будівельна фірма не може передавати вимогу торговельній організації про виконання певного об'єму будівельних робіт.

На практиці предметом такого договору можуть бути тільки ті грошові вимоги, які обумовлені певним зобов'язанням і щодо яких можлива цесія.

Стаття 1079. Сторони у договорі факторингу

1. Сторонами у договорі факторингу є фактор і клієнт.

2. Клієнтом у договорі факторингу може бути фізична або юридична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності.

3. Фактором може бути банк або фінансова установа, а також фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції.

Цивільним кодексом України значно звужений суб'єктивний склад за договором факторингу. Клієнтами факторингу можуть бути фізичні та юридичні особи, які є суб'єктами підприємницької діяльності. Таким чином, за змістом цієї статті договір факторингу може застосовуватись тільки в сфері підприємницької діяльності.

Стаття 1080. Недійсність заборони відступлення права грошової

ВИМОГИ

1. Договір факторингу є дійсним незалежно від наявності домовленості між клієнтом та боржником про заборону відступлення права грошової вимоги або його обмеження.

У цьому разі клієнт не звільняється від зобов'язань або відповідальності перед боржником у зв'язку із порушенням клієнтом умови про заборону або обмеження відступлення права грошової вимоги.

Отримавши грошову вимогу фактор стає зацікавленим в її скорішому виконанні, та навряд чи піде на можливі поступки боржнику. Останній, навпаки, не зацікавлений в зміні свого партнера-кредитора. Тому боржники в багатьох випадках наполягають на включення у договір умови про заборону передачі будь-якою із сторін будь-яких прав, які виходять з договору, третій особі без дозволу іншої сторони. У цьому випадку це було б важливою перепоною для отримання фінансування за договором факторингу.

Клієнт та його боржник можуть укласти угоду про заборону передання грошової вимоги або її обмеження, але це не звільняє клієнта від зобов'язань або відповідальності перед боржником внаслідок передання грошової вимоги на порушення укладеної між ними угоди про заборону або обмеження факторингу.

Стаття 1081. Відповідальність клієнта перед фактором

1. Клієнт відповідає перед фактором за дійсність грошової вимоги, право якої відступається, якщо інше не встановлено договором факторингу.

2. Грошова вимога, право якої відступається, є дійсною, якщо клієнт має право відступити право грошової вимоги і в момент відступлення цієї вимоги йому не були відомі обставини, внаслідок яких боржник має право не виконувати вимогу.

3. Клієнт не відповідає за невиконання або неналежне виконання боржником грошової вимоги, право якої відступається і яка пред'явлена до виконання

фактором, якщо інше не встановлено договором факторингу.

Клієнт відповідає за дійсність грошової вимоги. Вона визнається дійсною, якщо клієнт має право на передання грошової вимоги і в момент відступлення цієї вимоги йому не відомі обставини, внаслідок яких боржник має право її не виконувати.

Клієнт не несе відповідальності за невиконання або неналежне виконання боржником вимоги.

Стаття 1082. Виконання боржником грошової вимоги факторові

- 1. Боржник зобов'язаний здійснити платіж факторові за умови, що він одержав від клієнта або фактора письмове повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові і в цьому повідомленні визначена грошова вимога, яка підлягає виконанню, а також названий фактор, якому має бути здійснений платіж.**
- 2. Боржник має право вимагати від фактора надання йому в розумний строк доказів того, що відступлення права грошової вимоги факторові справді мало місце. Якщо фактор не виконає цього обов'язку, боржник має право здійснити платіж клієнтові на виконання свого обов'язку перед ним.**
- 3. Виконання боржником грошової вимоги факторові відповідно до цієї статті звільняє боржника від його обов'язку перед клієнтом.**

Після пред'явлення фактором письмового повідомлення про відступлення грошової вимоги з визначенням грошової вимоги, яка підлягає виконанню, боржник зобов'язаний здійснити платіж. Боржник вправі вимагати від фактора доказів відступлення грошової вимоги.

Після виконання грошової вимоги за умовами, вказаними у цій статті вважається, що боржник виконав свої зобов'язання перед клієнтом.

Стаття 1083. Наступне відступлення права грошової вимоги

1. Наступне відступлення фактором права грошової вимоги третій особі не допускається, якщо інше не встановлено договором факторингу.

2. Якщо договором факторингу допускається наступне відступлення права грошової вимоги, воно здійснюється відповідно до положень цієї глави.

Статтею, що коментується, передбачається можливість вказати у договорі умову про наступне відступлення грошової вимоги. Але універсальним правилом зазначено, що наступне відступлення грошової вимоги третім особам не допускається.

Стаття 1084. Права фактора

1. Якщо відповідно до умов договору факторингу фінансування клієнта здійснюється шляхом купівлі у нього фактором права грошової вимоги, фактор набуває права на всі суми, які він одержить від боржника на виконання вимоги, а клієнт не відповідає перед фактором, якщо одержані ним суми є меншими від суми, сплаченої фактором клієнтові.

2. Якщо відступлення права грошової вимоги факторові здійснюється з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором, фактор зобов'язаний надати клієнтові звіт і передати суму, що перевищує суму боргу клієнта, який забезпечений відступленням права грошової вимоги, якщо інше не встановлено договором факторингу.

Якщо сума, одержана фактором від боржника, виявилася меншою від суми боргу клієнта перед фактором, який забезпечений відступленням права вимоги, клієнт зобов'язаний сплатити факторові залишок боргу.

Статтею, що коментується, після покупки грошової вимоги фактором у клієнта останній набуває всі права клієнта за цією грошовою вимогою, а клієнт не відповідає перед фактором, якщо суми, одержані фактором, виявилися меншими, ніж фактор заплатив

клієнтові за цю грошову вимогу.

Якщо грошова вимога передавалась як забезпечення виконання зобов'язання клієнта, то фактор зобов'язаний надати клієнтові звіт і передати суму, що перевищує суму боргу клієнта, який забезпечений відступленням вимоги. Якщо боржник передав суму меншу боргу клієнта, то клієнт зобов'язаний сплатити факторові залишок боргу.

Стаття 1085. Зустрічні вимоги боржника

1. Якщо фактор пред'явив боржнику вимогу здійснити платіж, боржник має право пред'явити до заліку свої грошові вимоги, що ґрунтуються на договорі боржника з клієнтом, які виникли у боржника до моменту, коли він одержав повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові.

2. Боржник не може пред'явити факторові вимоги до клієнта у зв'язку з порушенням ним умови про заборону або обмеження відступлення права грошової вимоги.

Статтею, що коментується, передбачено, що для здійснення платежу боржник має право пред'явити для заліку свої грошові вимоги, що ґрунтуються на договорі із клієнтом, якщо вони виникли у боржника до моменту, коли він був повідомлений про відступлення вимоги факторові.

Стаття 1086. Захист прав боржника

1. У разі порушення клієнтом своїх обов'язків за договором, укладеним з боржником, боржник не має права вимагати від фактора повернення сум, уже сплачених йому за відступленою грошовою вимогою, якщо боржник має право одержати ці суми безпосередньо від клієнта.

2. Боржник, який має право одержати безпосередньо від клієнта суми, сплачені факторові за відступленою грошовою вимогою, має право вимагати повернення цих сум фактором, якщо фактор не виконав свого зобов'язання передати клієнтові грошові кошти, пов'язані з відступленням права грошової вимоги, або передав клієнтові грошові кошти, знаючи про порушення клієнтом зобов'язання перед

боржником, пов'язаного з відступленням права грошової вимоги.

Стаття, що коментується, передбачає, що на практиці може виникнути така ситуація, коли клієнт порушить свої обов'язки за договором із боржником. Але боржник не має права вимагати повернення грошей від фактора за вимогою, яка вже була передана, якщо боржник має право одержати їх від клієнта.

Суми, сплачені факторові на таких умовах, боржник може вимагати від клієнта або від фактора, якщо доведено, що останній не виконав свого зобов'язання здійснити платіж, пов'язаний із відступленням вимоги, або здійснив такий платіж, знаючи про порушення клієнтом того зобов'язання перед боржником, якого стосується платіж, пов'язаний із відступленням вимоги.